

Drzwi i ościeża są bardzo ważnymi elementami w architekturze ludowej, nie tylko ze względu na ich funkcję konstrukcyjną. W świadomości ludowej definiują granicę, którą przekroczyć mogą nieliczni. Drzwi dzielą świat na sferę znaną, bezpieczną i sferę obcą, w której przebywają istoty demoniczne. Napisy i znaki (jedne przeznaczone dla ludzi, drugie dla demonów) umieszczane na drzwiach i odrzwiach były szybkim i zrozumiałym komunikatem dla wchodzących.

Cieśla czy też cieśliczy, oznacza osobę, która zajmuje się ciesielstwem, czyli ciosaniem (obrabianiem) drewna do celów konstrukcyjnych. Cieśla posiadał też umiejętność budowania. Co ciekawe, niegdyś termin ciesz, cios, cieś odnosił się zarówno do ciosania drewna jak i kamienia.

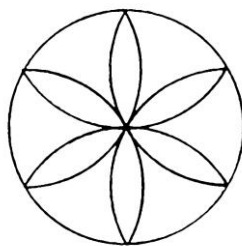
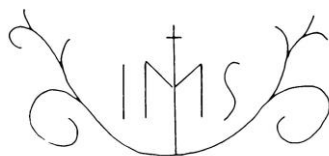
Cieśla przedstawiany jest z charakterystycznym toporem, nożem przytroczonym do paska, świdrem, dłutem, drewnianym młotkiem, sznurem oraz węgielnicą.

Do dziś w godle tego zawodu znajdują się: węgielnica, cyrkiel z pionem oraz piła.

Znaki, napisy, inskrypcje są elementami komunikacji, pomiędzy budowniczymi, mieszkańcami i ich potomkami, oraz wszystkimi, którzy epigrafy te odczytają.

Zaprezentowane Państwu przykłady oznaczeń i napisów, pochodzące ze zbiorów architektonicznych Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu, są jedynie wycinkiem wieloaspektowego, nieco marginalnie traktowanego zagadnienia.

Zjawisko umieszczania znaków na lub w miejscu zamieszkania trwa nadal. Zmienia się forma znaków, ulegająca wpływom mody czy dowolności indywidualnych gustów.

Autor: Aleksandra Kośmicka

ZNAKI NAPISY INSKRYPCJE W ARCHITEKTURZE LUDOWEJ

Informator do wystawy

Ideą wystawy „Znaki, napisy, inskrypcje w architekturze ludowej” jest przybliżenie pomijanych dotąd elementów związanych z drewnianym budownictwem wiejskim. Elementów mniej istotnych z punktu widzenia architekta lecz bardzo ważnych pod względem etnograficznym. Dom to nie tylko fizyczna konstrukcja. Posiada on także wymiar niematerialny - społeczny, duchowy i magiczny. Dzięki napisom, np. datom lub inskrypcjom fundacyjnym, poznać można czas powstania budynku czy też jego inwestora.

Znaki montażowe dają świadectwo znajomości fachu ciesielskiego, pomocne są także przy rozbiórce, przenoszeniu budynku i ponownym montażu.

Wiele informacji przekazują ślady obróbki ciesielskiej. Znaki pozostawione przez narzędzia informują np. o rodzaju użytego sprzętu, poprawkach montażowych czy też przebudowach.

Znakowanie wynikało ze sposobu organizacji pracy cieśli. Istotne były kolejność i dopasowanie konkretnych części więźby dachowej lub ścian budynku.

Znaki montażowe można podzielić na znaki rysowane, np. tłustą kredką, kredą lub ołówkiem oraz na znaki nacinane na powierzchni drewna. Montażowe znaki rysowane nie występują w zabytkowych budynkach Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu.

Niekiedy stosowano podział na lewą i prawą stronę budynku poprzez dodanie ukośnej kreseczki.

Zapis znaków montażowych w formie przypominającej cyfry rzymskie występuje najczęściej w obiektach architektury ludowej, zgromadzonych w Muzeum Wsi Opolskiej. Oprócz nich spotkać można kompozycje linii i trójkątów czy wyźłobienia przypominające półksiężycy.

Generalnie przypisuje się takim znakom wartości liczbowe, chociaż ich głównym zadaniem jest identyfikacja poszczególnych elementów konstrukcji.

Do najczęściej spotykanych napisów należą daty. Umieszczane były przeważnie na belce stropowej lub tramie. Upamiętniały datę budowy budynku, jego remont lub rozbudowę. Niekiedy do daty dodawano nazwisko fundatora lub budowniczego.

Tram, nazywany także podciągami, siostrzanem, maticą lub tragarzem, jest z reguły maszyną belką konstrukcyjną podpierającą strop, wzmacniającą więźbę dachową i stabilizującą ściany nośne. Oprócz znaczenia architektonicznego, posiadał wymiar magiczny - był symbolem bezpiecznego domu, dolnego poziomu sfery niebiańskiej. Na tramie umieszczano chleb, książeczkę do nabożeństwa lub inne przedmioty o wielkiej wartości. Bywały też tramy pięknie dekorowane lub specjalnie naznaczone przez majstrów czy mistrzów ciesielskich. O dawnej praktyce umieszczania na tej belce inskrypcji, dat czy innych znaków, świadczyć może bardzo stara jej nazwa bierzmo, stosowana przez słowiańskich budowniczych przed przeniknięciem do terminologii ciesielskiej słów obcego pochodzenia, a oznaczająca coś, co zostało naznaczone.

Jeśli w budynku nie było tramu, jego rolę bardzo często przejmowała jedna z belek stropowych, na której wówczas ryto np. datę powstania, nazwisko (lub inicjały) fundatora czy majstra ciesielskiego.

We wszystkich zabytkowych obiektach w Muzeum Wsi Opolskiej daty zapisane są cyframi arabskimi. Praktyka upamiętniania dat stosowana jest do dnia dzisiejszego przez współczesnych cieśli.

Napisy umieszczane na belkach mają różny stopień opracowania snycerskiego. Niekiedy wyczelowane są z niezwykłą elegancją, a niekiedy wyrte niewprawną ręką.

Często na belkach, wraz z napisami, pojawiają się monogramy odnoszące się do postaci Chrystusa i Maryi.

Najbardziej rozpowszechnionym znakiem, który pojawia się na elementach konstrukcyjnych budynków, jest rozeta. Zwana także gwiazdą heksapetalną, wirującą gwiazdą czy kwiatem życia. Wykonywana była zgodnie ze sztuką budowlaną przez mistrza ciesielskiego, potrafiącego posługiwać się cyrklem.

Jest symbolem solarnym, o silnym działaniu ochronnym. Umieszczony wysoko na belce, podobnie jak słońce, „oświetla” świat dobrem i bezpieczeństwem.

Belki, najczęściej stropowe lub tramy, stanowiły swoisty pamiętnik, utrwalający wiele istotnych informacji związanych z konkretnym budynkiem. Rozbudowane w formie pełnych zdań, opatrzone magicznymi czy też religijnymi znakami, eksponowane były wszystkim, którzy wkraczali do domostwa.